

האם צריך עתה להתענות ולומר עננו מחמת עצירת הגשמים

בס"ד, יום ה' ט"ז כסלו ה'תשפ"ה.

לשאלת רבים אם צריכים הציבור והש"ץ לומר עננו בתפילה ובחזרת הש"ץ, לעצירת הגשמים.

מבואר בגמ' בתענית דף טו ע"א וברמב"ם בפ"ד מהל' תעניות, ובשו"ע סימן תקעט סדר התפילות על הגשמים, ובשו"ע סימן תקע"ה ממתי מתענים על הגשמים. ובשע"ת ריש סימן תקעה מבואר שה"ה שיש לנהוג תענית בזמן הזה וכמו שכתב בשו"ת הלק"ט סימן צ', ע"ש, וכן נראה בברכ"י או"ח סי' תקע"ה סק"ה, וכן כתב בפאת השולחן הלכות אר"י סימן ב' סי"א, וכן בלוח אר"י שיש לקבוע תענית כסדר המשנה, וכן הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה מועדים תשרי עמ' קי שמי"ז בחשון והלציבור מר"ח כסלו יש להתפלל עננו על הגשמים, ובספר ולגשמים בעתם עמ' קפח בשם הגר"ח ק שאף בזמנינו יש לאומרו, [ועי' בספר כנטע רענן עמ' תנג מה שהשיב הגר"ח ק] ובספר כשחר אורך עמ' צח שאף בזמנינו יש לומר ועננו בתפילה. והגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל האריך בספר שלם פלגי מים לגבי דיני התפילות והתענית שיש עצירת גשמים.

ואולם בכה"ח סי' תקע"ה סק"א הביא מהנחפה בכסף וספר התקנות והמנהגים בדיני תעניות שרבני צפת וירושלים החליטו למעשה שלא לעשות סדר תענית גשמים אף בכה"ג, כיון שאין בזמן הזה סמוכים באר"י ע"ש. ובכה"ח שם סק"מ בשם המזבח אדמה או"ח סימן תקעה, כתב שמעולם לא שמענו להתענות כיון שיש מי שילוח שיספיק לכל השנה ואף שיש הוצאות ממון עבור הבאת המים מ"מ תענית על הגשמים הוא רק בדאיכא סכנות נפשות, אלא א"כ יש עוד סיבה לכדור תענית, עכת"ד, וסיים שם בכה"ח בזה"ל: ואפשר דזהו דוקא בימיו שהיו עמא מועטים לא כן עתה שנתרבו אכלוסין בולא"ה עכשיו משנת תרע"ח שלקחו אנגלים את אר"י מיד מלכות ישמעאל הביאו מים מן המעינות אשר סביבות ירושלים ע"י צינורות לכל מושבות ירושלים אשר בעיר וחות לעיר ונעשה המים בריוח תלי"ת. עכ"ל. וכע"ז הובא דעת החזו"א בתורת המועדים סי' תקע"ה סק"א שבזמנינו שמצוי להביא מזון מחוץ לארץ ואין מורגשת הסכנה שיש בעצירת הגשמים ע"ש. ומ"מ אפשר דכל דברי הכה"ח הנ"ל היינו דוקא לגבי תענית, אבל לגבי תפילה אכתי יש להתפלל ולומר עננו, ומדברי הכה"ח נראה דכיון דאין חסרון מים, אין סיבה אף לתפילה.

וכ"ש השנה שהתחיל מעט גשם, שנח' הראשונים שבשו"ת הרשב"א ח"א סימן תד והריטב"א בתענית דף יח ע"ב בשם הרמב"ן שירדו גשים בעיתם ואח"כ הפסיקו אם חוזרים ומתענים ע"ש. ובמאירי בתענית שם ד"ה זה נראה שאף אם ירדו גשמים בפחות משיעור הנצרך להפסקת התענית אין צריכים להתענות.

ובשו"ע סי' תקע"ה ס"ח כתב "פסקו הגשמים בין גשם לגשם ארבעים יום הרי זה מכת בצורת ומתענים וזועקים עד שירדו גשמים או עד שיעבור זמנם". ונח' האחרונים בשיעור זה שבפרי האדמה ח"א הל' תעניות פ"א הט"ז כתב שלפי הטור הוא שיעור שיספיק לכל שתייתם, ואמנם הלבוש ס"ח כתב שהוא לכל צריכתם. וא"כ ה"ה הכא שיש להתענות, אבל כנ"ל שבזמנינו שיש בורות ומי הכינרת, בודאי שאין חיוב להתענות.

ומ"מ כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל שם בעמ' שנא שי"ל שאם עדיין לא ירדו כדי הצורך אפשר להתפלל בשומע תפילה, וששמע שכן נהגו בבית מדרשו של הגריש"א בשנת תשס"ז, ושכן כתב הגרשז"א בהליכות שלמה תפילה פ"ח סכ"ז שהיחיד רשאי להמשיך לומר עננו בשומע תפילה כל עוד שצריכים לגשמים ולא גרע משאר צרכים ששואל היחיד בשומע תפילה. ע"ש, וע"ע בהוראת הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בספר כשחר אורך עמ' צט שאם כבר היה מעט גשם אף שג' שבועות לא היה גשם אין לומר עננו, ואמנם הביא שם דעת הגריש"א שאף בכה"ג יאמרו עננו. [והגריש"א בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' תכט השיב שצריך להתפלל אף שלא ירדו גשמים עד ט' שבט, ולא השיב שצריך להתענות, ומבואר שם שאף בימינו אין צריך לומר עננו שיש עצירת גשמים].

ואמנם יש לעיין בטעם שמתענים על הגשמים, מחמת צורך השתיה והמזון, וא"כ עתה שיש מים אין חשש, או משום השדות וכיון שלשדות חסר מים, א"כ ה"ה עתה שיש להתענות, ומדברי השו"ע בס"י תקע"ה ס"ח נראה דהגשמים הוא גם על האילנות, ולפי"ז כיון שיש מחסור לגשמים באילנות ממילא יש בזה חיוב תפילה, או תענית, [וכן נראה גם בכה"ח שם סקמ"א, ובשו"ת מנחת יצחק ח"ח סימן נב, ונפק"מ שאף בשמיטה יש חיוב להתריע על הגשמים, וע"ע בפלגי מים עמ' סב שאף בזמנינו שיש אנשים שאינם שומרי שמיטה כדן, מ"מ אינו נחשב כמתפלל על מינים האסורים, ולכן יש חיוב להתפלל אף על הגשמים גם בשמיטה], ואמנם כנתבאר מדברי החזו"א שכיון בזמנינו מצוי מזון מחו"ל, אין חיוב בזה, אף שאין שם שדות, ושוב ראיתי שכן השיב הגר"ח זצ"ל בספר שמענו כן ראינו ח"א פרק יז סימן ט', בשם החזו"א שכיון שאינו צרת חיי נפש כי מביאים מים מטורקיה [וכן עושים התפלת מים] והוא רק ענין הפסד ממון עי"ש. ואמנם הגר"ח ק השיב שצריך להתפלל על זה אבל תענית לא עושים, ונראה מדבריו דמ"מ אין לומר עננו.

תבנא לדינא: בזמנינו שכבר התחילו לרדת גשמים אף הרוצה לומר, לא יאמר אלא שומע תפילה, וכ"ש בזמנינו שאין חיוב לזה כיון שיש מאגרי מים, ועוד. ולכן נראה שיש רק לבקש על זה בשומע תפילה, כמו כל הבקשות, אך בודאי שאין חיוב להתענות.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס